

SPRAWOZDANIA Z BADAŃ (1971)

ARCHAEOLOGICAL REPORTS (1971)

GRABUNGSBERICHTE (1971)

Andrzej Prinke

Badania weryfikacyjne stanowisk z epoki kamienia na terenie powiatu mogileńskiego

Verifying investigations of Stone Age sites in the area of the district of Mogilno

Nachprüfungsuntersuchungen von steinzeitlichen Fundstellen im Gebiet des Kreises Mogilno

W dniach od 19 września do 5 października 1971 r. autor przeprowadził weryfikację stanowisk z epoki kamienia na terenie powiatu mogileńskiego. Badania finansowane były przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Bydgoszczy i wiązały się z przygotowaniem pełnej publikacji źródeł archeologicznych związanych z osadnictwem z epoki kamienia na tym terenie¹. W trakcie kwerendy archiwalno-magazynowej zgromadzono dane o 327 stanowiskach, położonych w 103 miejscowościach. Weryfikacją objęto 87 stanowisk posiadających bliższą lokalizację. Większość z nich została odkryta podczas badań powierzchniowych, prowadzonych przez Z. Zakrzewskiego w latach 1910-1930 oraz przez J. Kostrzewskiego w latach 1925-1956. Celem obecnych badań terenowych było stwierdzenie aktualnego stanu zachowania stanowisk, stopnia ich zagrożenia oraz wytypowanie najcenniejszych i najbardziej zagrożonych zniszczeniem obiektów do przyszłych badań wykopaliskowych.

Występowanie materiału zabytkowego stwierdzono jedynie na 7 stanowiskach; są to:

1. Dobsko, stan. 3 — kult. pucharów lejkowatych
2. Dobsko, stan. 4 — kult. pucharów lejkowatych
3. Kozie Doły, stan. 1 — mezolit, kult. łużycka i okr. wpływów rzymskich
4. Kuśnierz, stan. 1 — kult. amfor kulistych
5. Sierakowo, stan. C — kult. pucharów lejkowatych
6. Stodolno, stan 1 — okr. wpływów rzymskich i okr. wczesnośredniowieczny (brak kult. amfor kulistych²)
7. Wiczanowo, stan. 1 — mezolit i kult. łużycka

Jednocześnie podczas penetracji terenu odkryto 20 nowych stanowisk, w tym 15 z epoki kamienia.

1. Dobsko, stan. 5 — kult. pucharów lejkowatych
2. Dobsko, stan. 6 — kult. pucharów lejkowatych i łużycka
3. Dobsko, stan. 7 — kult. łużycka
4. Dobsko, stan. 8 — kult. pucharów lejkowatych i okr. średniowieczny
5. Dobsko, stan. 9 — kult. pucharów lejkowatych
6. Dobsko, stan. 10 — kult. pucharów lejkowatych i wczesna epoka brązu
7. Dobsko, stan. 11 — kultura amfor kulistych (faza młodsza), kult. łużycka i okr. wczesnośredniowieczny (faza A-B)

¹ A. Prinke, T. Wiślański, *Materiały do osadnictwa w epoce kamienia na terenie powiatu mogileńskiego*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. 23: 1972, s. 1-94.

² Por. T. Wiślański, *Kultura amfor kulistych w Polsce północno-zachodniej*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966, s. 165.

8. Jeziora Małe, stan. 2 — kult. pucharów lejkowatych
9. Jeziora Małe, stan. 3 — kult. pucharów lejkowatych
10. Jeziora Wielkie, stan. 10 — wczesna epoka brązu, kult. łużycka i okr. wpływów rzymskich
11. Jeziora Wielkie, stan. 11 — kult. łużycka i okr. wpływów rzymskich
12. Józefowo, stan. 1 — mezolit
13. Krzywe Kolano, stan. 1 — kult. pucharów lejkowatych (?)
14. Nożyczyn, stan. 6 — kult. pucharów lejkowatych
15. Siedlimowo, stan. 1 — kult. pucharów lejkowatych
16. Siedlimowo, stan. 2 — neolit i kult. łużycka
17. Siedlimowo, stan. 3 — kult. ceramiki wstęgowej, kult. pucharów lejkowatych i okr. średniowieczny
18. Wola Kożuszkowa, stan. 2 — kult. amfor kulistych (?)
19. Wola Kożuszkowa, stan. 3 — kult. łużycka
20. Wójcin, stan. 7 — kult. łużycka

Całość materiałów zabytkowych z epoki kamienia, uzyskanych podczas badań weryfikacyjnych, włączono do cytowanego powyżej opracowania³.

Na 9 stanowiskach zebrano następujące materiały z okresów późniejszych:

Dobsko

Stan. 6. Na SW od wsi, po N stronie drogi z Dobska do Jezior Wielkich, na E skraju lasu⁴.

Inw.: 9 skorup, w tym fragment brzęgu naczyń o średn. 21 cm.

Chron.: Kult. łużycka.

Dobsko

Stan. 7. Na SW od wsi, ok. 150 m N od drogi z Dobska do Kozich Dołów; piaszczysty stok wzgórza, opadający na E ku kanałowi melioracyjnemu.

Inw.: 7 skorup o schropowanej powierzchni.

Chron.: Kult. łużycka.

Dobsko

Stan. 8. Na SSE od wsi; pole uprawne, odgraniczone o E i W dwoma zagajnikami; na N od wysokiego wału wydmorego⁵.

Inw.: 2 fragmenty naczyń cienkościennych, toczonych na kole, w tym fragment brzęgu o zgrubiałej, wychyłonej na zewnątrz krawędzi.

Chron.: Okr. średniowieczny.

³ A. Prinke, T. Wiślański, *Materiały do osadnictwa...*, op. cit.

⁴ Ibidem, s. 13, ryc. 8.

⁵ Ibidem.

Dobsko

Stan. 10. Na SW od wsi i W od drogi z Dobska do Jezior Wielkich; płaskie pole uprawne bezpośrednio na S od stawu otoczonego drzewami⁶.

Inw.: 5 skorup o spękanej powierzchni; glina z domieszką gruboziarnistego skalenia.

Chron.: Wczesna epoka brązu.

Dobsko

Stan. 11. Na W od wsi; wydma na skraju lasu; przy drodze do Kozich Dołów⁷.

Inw.: a) 2 skorupy, w tym fragment brzuśca naczynia z niewielkim guzkiem (tabl. 1:2); b) 11 fragmentów naczyń grubościennych, w tym 4 fragmenty brzegów wychylonych na zewnątrz, zapewne z naczyń typu praskiego (tabl. 1:1, 7).

Chron.: a) kult. łużycka, b) okr. wczesnośredniowieczny (faza A-B).

Jeziora Wielkie

Stan. 10. Na SW od wsi, na NE skraju niewielkiego zagajnika po W stronie drogi z Jezior Wielkich do Nożyczyna.

Inw.: a) 3 skorupy, w tym fragment naczynia cienkościennego o gładkiej, błyszczącej powierzchni, zdobiony poziomymi liniami rytymi (tabl. 1:3); b) 9 drobnych skorup; c) 5 skorup.

Chron.: a) wczesna epoka brązu; b) kult. łużycka; c) okr. wpływów rzymskich.

Jeziora Wielkie

Stan. 11. Na SW od wsi, na NW skraju niewielkiego zagajnika po W stronie drogi z Jezior Wielkich do Nożyczyna.

Inw.: a) 11 skorup, w tym fragment części przydennej naczynia oraz fragment brzuśca zdobionego poziomą listwą; powierzchnia gładka, lekko błyszcząca, barwy żółto-brązowej; b) 4 skorupy.

Chron.: a) kul. łużycka; b) okr. wpływów rzymskich.

Kozie Doły

Stan. 1. Na NW od wsi, na wydmie położonej S od drogi leśnej z Kozich Dołów do Kuśnierza i SE od jej skrzyżowania z drogą leśną do Rudunku⁸.

Inw.: a) 10 drobnych skorup; b) 2 skorupy o gładkiej, matowej powierzchni; glina z domieszką drobnego piasku.

Chron.: a) kult. łużycka; b) okr. wpływów rzymskich.

Siedlimowo

Stan. 2. Na N od wsi, E od drogi z Siedlimowa do Woli Kożuszkowej⁹.

Inw.: 8 drobnych skorup.

Chron.: Kult. łużycka.

Siedlimowo

Stan. 3. Na N od skrzyżowania dróg z Woli Kożuszkowej do Lenartowa i z Nożyczyna do Siedlimowa; pole uprawne na S zboczu wzgórza¹⁰.

Inw.: Uchwyt glinianej pokrywy naczynia (tabl. 1:4).

Chron.: Okr. średniowieczny.

Stodolno

Stan. 1. Na NW od wsi; wzgórze nad zarośniętym jeziorem¹¹.

Inw.: a) 32 fragmenty naczyń grubościennych o powierzchni gładkiej, błyszczącej lub celowo schropowaczonej, w tym: 6 fragmentów brzegów (tabl. 1:8-10, 12-14), fragment części przydennej (tabl. 1:6), fragment brzuśca z poziomą listwą, oddzielającą powierzchnię wygładzoną od schropowaczonej oraz ucho naczynia (tabl. 1:11); kość zwierzęca ze śladami obróbki; b) fragment

brzegu naczynia całkowicie obtaczanego, o krawędzi silnie wygiętej na zewnątrz (tabl. 1:5).

Chron.: a) okr. wpływów rzymskich; b) okr. wczesnośredniowieczny (faza D).

Wiecanowo

Stan. 1. Piaszczyste wzgórze morenowe na NW od wsi, na E brzegu Jez. Wiecanowskiego.

Inw.: 9 skorup barwy żółtopomarańczowej, o szorstkiej powierzchni, w tym fragmenty brzegów 2 naczyń (tabl. 1:15, 16) i fragment brzuśca z poziomą listwą.

Chron.: Kult. łużycka.

Wola Kożuszkowa

Stan. 2. Piaśnica na szczycie wzgórza, na E skraju wsi¹².

Inw.: 8 skorup barwy żółtopomarańczowej, w tym fragment brzuśca z poziomą listwą.

Chron.: Kult. łużycka.

Wola Kożuszkowa

Stan. 3. Na E skraju wsi, w piaśnicy na E od wiatarka. Grób (?).

Inw.: 5 fragmentów dużego naczynia z czterema kolankowatymi uchami umieszczonymi na granicy silnie wychylonej, wysokiej szyjki i lekko zaokrąglonego brzuśca (tabl. 1:18); 3 fragmenty brzuśca dużego naczynia jajowatego (tabl. 1:17).

Chron.: Kult. łużycka.

Wszystkie materiały z omawianych badań stanowią depozyt Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przechowywany obecnie w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu.

Uzyskane wyniki badań wskazują na niezwykle silną dewastację przeważającej liczby stanowisk. Główną przyczyną negatywnego wyniku weryfikacji ponad 90% obiektów istniejących jeszcze kilkadziesiąt lat temu jest intensywna akcja zagospodarowywania dotychczasowych nieużytków, którymi w powiecie mogileńskim są głównie wydmy i obszary zwydmione, skupiające większość stanowisk z epoki kamienia. Zaobserwowane zniszczenia powstały na skutek założenia na stanowisku piaśnicy lub żwirowni, bądź poprzez zalesienie jego powierzchni.

Przedstawiona powyżej sytuacja nie jest niestety wyjątkiem¹³. Planowe zalesianie nieużytków oraz wzmożona eksploatacja piasku, związana z rozwijającym się wiejskim budownictwem indywidualnym, doprowadzić może już w najbliższych latach do zniszczeń, które w sposób nieodwracalny zniekształcą obraz pradziejów danego regionu, pozbawiając go całkowicie stanowisk pewnego typu, kultury czy epoki; chodzi tu przede wszystkim o stanowiska mezolityczne oraz o obiekty pewnych kultur neolitycznych, z reguły nie występujące poza obszarami piaszczystymi. Wydaje się, że konieczne byłoby opracowanie przez archeologiczną służbę konserwatorską skutecznych środków zapobiegawczych, dostosowanych do specyfiki stanowisk z epoki kamienia. Wskazana byłaby np. współpraca z dyrekcjami lasów państwowych i organizowanie badań powierzchniowych na terenach przeznaczonych pod zalesianie, a także systematyczne wpisywanie najcenniejszych obiektów do rejestru zabytków.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, s. 31, ryc. 23.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem, s. 37, ryc. 25.

¹² Ibidem, s. 31, ryc. 23.

¹³ Por. np.: A. Prinke, *Badania weryfikacyjne stanowisk archeologicznych w okolicy Łądu, pow. Stupca*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. 23 : 1972, s. 229.